

tis rationem habent: nec non 59) qui non id agunt, ut liberorum suorum animos ad pietatis virtutisque amorem inflament, sed 60) ut eos vel manifestis vitiis, vel 61) calliditati, avaritiae, ambitioni, voluptati, (quibus ipsi prudentiae, frugalitatis, erectoris animi elegantiaeque velum prætendunt,) adsuefaciant, qui denique liberis ad omne scelus profligatis, 62) præuent exemplo, et sic ægrotos animos perpetuis vitiorum spectaculis turpiter corrumpunt.*)

* Sunt hæc præcipua errata, quibus et optimam liberorum indolem in præcipitia abripi, animadvertisimus. Quemadmodum enim nemo est tam existimationis sua incuriosus, ut manifestis vitiis pollutus videri velit, ac proinde unusquisque sceleribus suis aliquod virtutis ac prudentiae velum prætextit: ita et liberos suos ita instituere solent parentes, ut non tam honeste ac sapienter vivere, quam alios aliqua virtutum specie decipere discant, id est.

Ut Curios simulent, et bacchanalia vivant.

Ad hoc eos præceptis, ad hoc exemplis suis instituant. Quin si hi quadam naturæ bonitate ad veram laudem contendunt: eum impetum parentes turpi exemplo reprimunt. Quemadmodum enim, qui nocte illuni iter faciunt, facile à recto tramite aberrant, si præter facem passim obrerant ignes fatui: ita et præclara ingenia plerumque in transversum aguntur, si oculis quotidie obversantur prava parentum facinora, hique se ipsos liberis præbent inutilis disciplinæ exempla, parum memores incomparabilis illius sententiae Juvenalis Sat. XIV. v. 44.

*Nil dictu fœdum, viuque hæc limina tangat,
Intra que puer est; procul hinc, procul inde puella:
Lenonum, et cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puerò reverentia. Si quid
Turpe paras; nec tu pueri contemneris annos;
Sed peccatum obsistat tibi filius infans.*

§. LXV.

In primis à nihil magis abdandiatur, quam otium et voluptas: patente revo rentes operam dabunt, 63) ne nimis delicatam rationem in educandis liberis teneant, 64) neque eos animus. otio obtorpedescere patientur, aut 65) nimis exquisito

vic-

victu nutriant, sed 66) solem, frigusque ferre, ciboque parabili contentos esse, doceant. Ita enim dum educantur rusticorum liberi, dumque hi inter operas rusticas, pressumque lac, et cibos parabiles adolescentur, eos et sanitatem et robore ipsis plerumque nobilibus adolescentibus antecellere, docet experientia.*)

* Exstat hanc in rem incomparabilis epistola Theanus, Pythagoræ sapientiæ filiæ, ad Embulen apud Thomam Gale Opusc. mythol. Ethic. et phys. p. 741. qua ex instituto demonstrat, διαρροὴν τῆς φύσεως ἀντί, ὅταν τὰ παιδιά φλέσσονται τοῖς φυχαῖς. Ηδυπάθεῳ δὲ τοῖς σώμασι γίνεται. Corruptionem et perversionem nature esse, (non educationem,) gutron animi ad voluptatis amorem corpora ad libidinem transferantur. Nec minus graviter hæc præcepta passim inculcat Plutarchus toto illo aureo libello de institutione liberorum.

§. LXVI.

Sed præcipue 67) juventutis animum pervertit consuetudo cum pravis hominibus: adeoque 68) nihil à pravitate liberi sibi malos sodales inveniant, sed 69) consueparibus et bene educatis colludere malint. Quum enim ad imitationem naturæ proclives sint tenelli eorum animi, *) cerei quippe flecti in vitium, monitoribus asperi: experientia docet, tanto facilius pueros adolescentesque abripi in quævis præcipitia, quanto minus adulatores et pàrasitos ab amicis, corruptores à bonis magistris, instigationes ad vitia à salubrioribus præceptis possunt discernere.

*) Quam proclives sint pueri ad imitandum, argumento sunt illi, qui inter feras bestias educati, earum non modo vicum et gressus, sed et gestus, vocem et ferociam ita paulatim adsciverunt, ut à bestiis vix disernerentur. Exempla dederunt auctor supplementorum Lamberti Scanfinab. ad ann. MCCCXLIX. Hartknoch. de Polon. Lib. I. C. p. II. p. 108. Bern. Connor. Evang. med. art. CV. pag. 181. et de statu Polon. Part. I. Epist. VI. p. 388. Sic et puerum surdum et mutum, à parentibus in templum frequentius adducatum, omnes gestus, quibus inter sacra alios uti viderat, tam accurate expressisse ferunt, ut non dubitarent cleliq.

XXij

rici, quin aliquo religionis sensu tangeretur, quum tamen ubi auditum casu recepisset et sensim cœpisset loqui, rei non meminerit, nec ullo indicio vel argumento colligi posset, eum religionis ideam ullam animo concepisse. Vid. *Act. erud. Lips. MDCCVII. p. 507.* Si ergo homines in bruta veluti convertit solum cum brutis contubernium, et si hominem surdum et mutum religiosis gestibus imbuit solus aliorum religiose Deum colentium conspectus: quis miretur, et pueros aliam naturam induere ex consuetudine cum aliis, et veluti hausto Circes poculo in bestias transformari?

§. LXVII.

Quæ contra LIBERIS officia erga parentes incumbant: ex horum statu et jure, societatisque ipsius indeole non difficulter intelligitur. Quemadmodum enim parentibus est jus dirigendi liberorum actiones: ita morem inde patet, 70) eos à liberis non aliter considerari possent, quam ut superiores et perfectiores, adeoque amandos esse amore devotionis et obedientiæ, *) 71) bedientur. (Lib. I. §. LXXXV.) Ex quo porro sequitur, 72) ut liberi eos omni veneratione atque obsequio, (§. LXXXVI.) et 73) tali quidem veneratione, quæ eorum perfectionibus digna sit, (Lib I. §. LXXXVII. 51.) prosequi teneantur.

*) Hinc veteres omnes fassi sunt, proximum amoris gradum post Deum deberi parentibus, quibus nos ipsos debeamus. Sic Gell. *Necr. Att. IV. 13.* officia liberorum erga parentes primo loco ponit inter omnia, quæ aliis hominibus debeamus, autoritate usus Catonis, Massurii Sabini et C. Cæsar. Multo expressius aureorum Pythagoræ carminum auctor v. 1. sequ.

Ab ætates vix pectora biss, vixus os diænatur, vix illi Tíma, vix cibis ògnor, vix òb, ògwas, ògavat. Tés te xætæxberias, vix dñimorat, vixvix pñfus, missi. Primum immortales Divus pro lege colunto. Et iurandum: beras, clarum genus, inde. Demonis binis, terris mixti, sua jura feruntur. Inde parentis binos sequitor: tum sanguinis ordo. Quæ explicans suo more, Hierocles p. 50. de se. Deo similem imaginem in parentibus agnoscit. Et Sim-

pli-

plicius Comment. in Epicteti Enchirid. Cap. XXXVII. p. 199.
Οι ἵτι παλαιοτεροι τοστον τὰς γονας τοφθυσαν, ὡς και θεος αὐτὸς εγμησαν παλαιον· ἐν λαβησιτες δὲ τὸν βασιν ὑπεροχὴν τὰς τὰς γονας ἀδηλφος θεος εκάλισαν, ἵνεικην μηνοι τὸν τάξιν, ἢν τὰς γονας ἔχων πρὸς τὸν παῖδας τὰς ιαντὸν ὑπελάμβανον. Antiquiores (Romanis) leges ita veneratae sunt parentes, ut DEOS appellare eos non dubitarint: divinam autem excellentiam reveritatem fratres patrum THIOS quasi DIVINOS appellant, ut demonstrent, quam rationem parentum adversus liberos esse existiment.

§. LXVIII.

Quia ergo veneratione prosequendi sunt parentes, et tali quidem, quæ eorum perfectionibus digna sit: Veneratio parentibus (§. LXVII. 72. 73.) nemo sane dubitaverit, 74) quin liberis, parentes aliis omnibus præferre; 75) cum iis, ac de iisdem, non nisi honorifice loqui; quin 76) et operam dare debeant, ne vel vultu lædatur pietas. Et quamvis contingere possit, ut in parente vel alterutro, vel utróque non reperiantur eæ perfectiones, ut inde veneratio, vel honor nasci possit: (Lib I. §. LXXXVII. *) boni tamen filii est, 77) dissimulare illa parentum vitia, et 78) patienter potius ferre eorum injurias, quam quidquam eorum, quæ à liberis ipsa natura exigit, prætermittere. *

*) Nam et mali parentes, parentes tamen, id est, uti eos recte vocat Simplicius ibid. p. 198. ἀτια πετε θεον τὸ ἄντοι, existentia nostræ post Deum autores, sunt: eaque perfectio vel sola nos ad concipiendam animo pietatem ac venerationem incitare debet. Epictet. Enchir. Cap. XXXVII. Άπλα πατέρων ιστι. μή τι δύνατος αγαθὸν πατέρα φύσις ὑπελάβει, ἀλλὰ πρὸς πατέρα. τότε τοι γαζῶν τὸν πρᾶξιν τὸν σαντὸν πρὸς ἀντίον, μηδὲ σκέπαι, τι ἱενὸς ποιᾷ, ἀλλὰ τι οἱ ποιήσαντι κατὰ φύσιν, οὐ σὺ ἔξι προσάγοις, At pater malus est. Numquid igitur natura cum bono patre conjunctus es? Non, sed cum patre. Tu ergo munus tuum erga ipsum tuere, nec, quid ille agat, considera, sed quibus rebus agendis tuum institutum natura futurum sit consentaneum.

§. LXIX.

Quumque parentibus competat potestas dirigendi li-

Itemque liberorum actiones, eosque coercendi castigandiques metus (§. LVI. 23. sequ.) consequens est, 79) ut parentes reverent non modo amore devotionis prosequendi, sed et timialis. mendi sint. Ex quo amoris ac timoris temperamento quum nascatur *timor filialis*: (Lib. I. §. CXXXI. *) inde non possumus non colligere, 80) timorem illum solum cadere in pios liberos, adeoque 81) objurgationes castigationesque parentum non tam quod doleant, metuendas, quam quod indignationis paternæ, suis vitiis provocatae, sint argumentum.

§. LXX.

Quondam vero et obsequio prosequendi sunt Nec non parentes: (§. LXII. 72.) non possent profecto reprehensionem effugere liberi, 82) nisi jussa eorum promte exsequerentur, ac 83) ne morositatem quidem eorum, et duriora imperia, sese ab officio dimoveri patientur. Quia tamen vel ipsa recta ratio docet, quo major est entis alicuius perfectio ac sublimitas, eo majorem ei venerationem et obedientiam exhiberi oportere: (Lib. I. §. LXXXVII. *) consequens est, 84) ut, si turpe quid ac voluntati divinæ vel legibus adversum jubeant parentes, horum potius, quam Dei ac legum, jussa insuper sint habenda. *)

+
despicenda
sunt.

+
excedit.

*) Quod enim de magistratum jussibus dixerunt Petrus et Joannes, Apostoli: *Εἰ δικαῖοι ἐγενέντων τῷ θεῷ υπὲρ ἀνοίκων, καὶ τῷ θεῷ, γίγνεται. Ιustumne sit apud Deum, vobis potius, quam Deo, auscultare, ipsi judicate. Act. IV. 19. Et paullo post Act. V. 29. πεθαγχάρ δὲ θεῶν ναόν, οὐ ἀνθρώποις. Οbedire oportet Deo potius, quam hominibus: idem et parentum præcepta pertinet. Quamvis enim sancissimum eorum sit imperium: sanctius tamen est ipsius Deus, nec eo usque porrigitur parentum potestas, ut liberos, legibus à summis imperantibus lati, possint solvere.* (§. XXIV. 75.) Hierocl. ad aurea Pyth. carm. v. 4. p. 53. *Ἐτι δὲ ἐγενέντων θεῶν γῆρον ἀνύποδος ἐγενέντων οὐ τῷ γονινού πρωτίστοις, τι δὲ ποιῶν εἰς αὐτονοματικούς ταῦτα την, οὐ τέτοιο, οὐ καὶ ἐπιλόγων παθουντων οὐ περιστάσεως εἰς ἐκπλήσσοντα ταῦτα την προσέφεντα φυλάκτηρας μαζίν γὰρ ταὶ ἐκπλήσσοντα προκατέβαντα πα-*

λαῖς

τοῖς, τὰ μαζονα πρὸ τῶν ἐπαττέρων ποιεῖσθαι δέ, διαν μὴ ἀμφορίας εἴη διαφέσαν διος πατέρων μὲν τῷ θεῷ πατέρων, πατέρων δὲ τοῖς γονεῦσιν εἰ δὲ πρὸ ταῦτα οὐ ἀμφοτίγαν οὐγοι πατέρων, εἰδουσ ὅτι εἰς οὐγοὺς διμαχοῦν εἰ δὲ πρὸς ἄλλο μὲν οὐ θεῶν νόμος, πρὸς ἄλλο δὲ εἰ γονές φίρονται, πατέρων τοὺς αἰγαλούς τοῖς ἀμάρτοις ἵτεσθαι δέ, πρὸς ταῦτα μένον ἀπαθετὰς γίγνονται, πρὸς οὐγοὺς οὐγοὺς οὐ πατέρωνται. Si divinis legibus repugnat aliquando parentum voluntas: quid eos aliud facere oportet, qui in illam legum collisionem incident, quam quod in multis etiam officiis, quae pro circumstantiarum ratione sibi adversantur, decet observare? Honestis enim dubibus propositis, quod maius est, minori decet anteponere, quum utroque frui non licet. Verbi gratia: honestum quidem est Deo obedire: honestum vero et parentibus ipsis. Quod si te ad eadem ducas utriusque persuadendi vis: lucrum fuerit inopinatum, et sine controversia maximum. Sin autem ad aliud te trahat divina lex, ad aliud vero parentes: in hac voluntatum dissensione meliora sequi præsterit, et in iis solum parentum jussa præterire, in quibus et *optime* ipsi divinis legibus non obediunt.

§. LXXI.

Ceterum uti ea est genuina potestatis parentum ratio, quod ad finem societatis hujus consequendum necessaria est facultas liberorum actiones ad hunc finem dirigendi (§. LIII. 8.) ita nemo dubitaverit, 85) quin, obtento fine, et medium cessare oporteat, adeoque 86) potestas illa parentum potestas non demum morte eorum, sed tunc illico expiret, quando liberi masculi ejus aetatis atque ita instituti sint, ut ipsi sua quadra vivere, novamque familiam instituere possint vel 87) si filiae neptesve domo patriæ vel avita enubant, in aliasque transeant familias. 88) Ut jus naturæ non probet rigorem illum juris veteris Romani, quod filios cum uxore et liberis per omnem vitam in patria potestate esse jubebat, nisi patres vel avi quosdam, ultra emancipatos, ē sacrī suis dimitterent.*)

suis sumptibus.

Quando
solva-
tur pa-
rentum
potestas?

*) Illud ē dominio juris Quiritium, quod patri apud Romanos competuisse in liberos diximus, prono alveo flueri videbatur. Neque enim tempore finitur dominium, neque ullus eo sine facto suo excide potest. Hinc et imaginari illæ venditiones in emancipationibus adhibitæ. Ni-

hil

hil enim analogia juris magis videbatur convenire, quam ut res mancipi, intercedente mancipatione, ab alienaretur. Vid. V. A. Corn. van. Bynkershoek *de jure occid. lib. Cap. I. p. 145. sequ.* Quum vero illud dominium in liberos, tamquam res mancipi, jus naturæ et gentium plane ignorret: (*§. LV. **) illud etiam rigorem illum, quem in paragrapho descriptimus, ignorare certissimum est.

§. LXXII.

Soluta parentum potestate non debet cessare amor.

Quum vero potestas tantum parentum, (*§. LXXI. 86.*) non item amor, quem ipsa natura insevit parentibus, (*§. XXVII.*) liberis è familia dimissis cesseret: consequens est, *89*) ut bonorum parentum sit, etiam separatorum à se liberorum felicitate delectari, *90*) eos ope et consilio pro virili juvare, *91*) et non minus his, quam in familia perseverantibus, quantum honeste fieri potest, lucrari, *92*) nihil denique reliqui facere, ut eos reddant quam felicissimos. Ex quibus simul patet, *93*) cur emancipati non minus, quam sui liberi, parentibus ab intestato merito succedant.*)

obligatio
*) Itaque ab æquitate naturali discessisse videntur gentes plerisque, quæ filias nupturas, oblata certa dote, contentas, exortesque esse jubebant paternæ hereditatis. Evidem hæc lex justam habuit rationem apud Hebreos, quorum rempublicam ita instituerat supremum Numen, ut cuivis tribui sortem suam attribueret, cuius agros et bona in aliam tribum transire noluerat. *Num. XXVII.* Sed non æque laudaveris similem Syrorum morem, cuius vestigium exstat *Genes. XXXI.* *14. sequ.* nec non leges Atheniensium, de quibus plura eruditæ disseruit Jac. Perizon. *de lege Venet. p. 119. seq.* Quin multo minus æquam dixeris legem Romanorum, *de filiis* etiam emancipatis à paterna hereditate excludendis, quum ipse Prator ejus rigorem, data illis bonorum possessione, emolliendum, quin eam plane abolendam dixerit Justinianus *Novella CXVIII.* Emancipationem enim potestarem tantum parentum tollere oportebat, non amorem, ex quo successionem ab intestato esse derivandam, suo loco ostendimus. (*Lib. I. §. CCXCV.*)

§. LXXIII.

§. LXXIII.

Ex quo porro colligimus, *94*) nec in parentum An in positum esse arbitrio, liberosne cujuscumque ætatis è parentestate dimittere, an eosdem jam adalitos invitatos in tum et familia retinere malint: nec *95*) excusando esse liberos, qui invitatos parentes deserere, et fræna ve-arbitrio luti mordere non dubitant. Quemadmodum enim injus-sit posse agunt parentes, qui quid eorum omittunt, sine t u m, quibus finis hujus societatis obtineri nequit: (*§. XXV. quando 76.*) ita liberi se, salva justitia, non possunt subduce-re parentibus, quia quod sibi quisque fieri non vult, id vendæ nec aliis facere debet. (*Lib. I. §. LXXXVIII. 54.*)

§. LXXIV.

Quemadmodum porro parentum amorem extingue-re non oportet liberorum discessum è familia: (*§. rum o- LXXII.*) ita *96*) amorem illum venerationis, quo liberi illos prosequi tenentur multo minus tunc cessare soluta debere verum est. Immo quum unusquisque ad aman-dum eum, à quo beneficiis ornatus est, obstrictus tum posse, (*Lib. I. §. CCXXVI. 37.*) isque amor erga be-nefactores vulgo GRATITUDO vocetur: (*ibid. §. CCXXVII.*) consequens est, *97*) ut liberi, et finita parentum potestate, obligati maneant ad gratum illis animum quavis ratione ostendendum, *98*) eorum benevolentiam verbis ornandam, *99*) beneficia beneficiis pensanda, nihilque, quod alicujus momenti est, et ad familiae decus pertinet, (*veluti conjugium,*) sine eorum consilio suscipiendum: quin *100*) et alimenta indigentibus suppeditanda. Quod genus gratitudinis quamvis ad officia imperfecta referendum videatur, *101*) ita tamen comparatum est, ut leges civiles liberos, officii sui immemores, jure meritoque in ordinem cogant. * (*Lib. I. §. CCXXVII. 43.*)

* Si vera sunt, quæ de ciconiis memorie prodiderunt veteres, eas parentes senectute confectos alere: etiam à brutis animalibus in ruborem dantur liberi beneficiorum immemores. Eleganter Aelian. *Hist. animal.* III. 23.

Τρίτης μὲν τὰς πατέρας πελάγοι γεγονότας καὶ θύλακοι, καὶ
μετεπέντεντον πατέρα διὰ τὸν νέμον αὐθεντικὸν εἰδὴ ἡ τέττα, ἀλλ'
αἵτια τέττα φύσις ἀγαθή. Magna cura ciconiae exacta aetate pa-
rentes alunt, et si bimaculata hoc facere legibus nullis jubentur,
sed sola naturae bonitate ad id impelluntur. Annon vero recta
ratio ad id impelleret homines, ad quod ipsa bruta im-
pellit natura?

§. LXXV.

Tutor. Si parentes, antequam liberi ad justam aetatem per-
venerunt, decesserint: res ipsa suadet, 102) ut eorum
pupillo- educatio demandetur aliis, quos TUTORES vocant, adeo-
rum mu- que 103) TUTELA nihil aliud est, quam potestas, actio-
tua obli- nes liberorum vice parentum dirigendi, eorumque bo-
gatio. na administrandi tantisper, dum ipsi liberi justam
aetatem attigerint, idoneique sint, ad se suaque rite
gubernanda. *) (§. LV. 19.) Ex qua definitione porro
colligimus, 104) tutores eadem potestate uti, ac pa-
rentes, quatenus eam arctioribus limitibus non circums-
cripserunt leges civiles; sed et 105) ad eamdem fi-
dem eademque officia, quæ parentibus incumbunt, te-
nere: denique 106) pupilos non minus ad amorem
venerationis, obsequium et gratitudinem, obstrictos es-
se, ac liberos: quin 107) hanc obligationem tanto es-
se strictiorem, quo majus est beneficium, ab iis præ-
stitum, quos non natura, sed amor benevolentiae, ad
benefaciendum excitavit.

*) Quamdiu pro impuberibus vel minorenibus habendi sint
liberi, jus naturæ eo minus definire potest, quo magis
diversæ sunt eorum indoles, quum in aliis sapientia an-
te pilos sit, alii sero, alii vix umquam sapiant. At quia
tamen legislatores ad id, quod ut plurimum fit, merito
attendunt: (§. XLV. 60.) recte atque ordine fecerunt,
dum certos pubertatis ac minorenitatis definierunt an-
nos. Quam variae vero hic fuerint eorum sententia, re-
petitis ex omni ayo testimoniosis, cum cura et ex institu-
to ostendit vir ilustris, Jo. Pert. à Ludewig. dissertatione
singulari de aetate legitima puberum et majorium.

CA-

C A P U T . IV.

De Officiis, in societate herili ob-
servandis.

§. LXXVI.

Progredimur ad SOCIETATEM HERILEM, natura qui-
dem non tam necessariam, ac illæ simpliciores,
de quibus hactenus actum est, at inter homines ta-
men jam inde ab antiquissimis temporibus frequen-
tiissimam, per quam intelligimus societatem inter do-
minum dominante et servos ac ancillas, in qua hi
ad dominorum utilitatem operis suis promovendam,
illi ad hos alendos, immo et aliquando ad certam mer-
cedem præstandam obligantur. Quum enim ita com-
paratum sit, ut alter alterius opera indigeat, nec
quidquam obstet, ut quod cuique deest, id ille al-
terius operis suppleat: (Lib. I. §. CCCXXV. 3.)
consequens est, 1) ut aliorum operas, quocumque
intercedente contractu, nobis recte stipulemur, at-
que ita 2) inter nos servosque et ancillas nasci pos-
sit HERILIS SOCIETAS, quam inæqualem vel rectoriam
esse, facile patet. (§. XIX. 56.)

§. LXXVII.

Itaque per HERUM HERAMVE intelligimus personam,
quæ aliorum operis ad suam utilitatem promoven-
dam utitur, et his vicissim ad alimenta, vel insu-
rus, vel per ad mercedem præstandam, obligata est. SERVI
vero et ANCILLÆ sunt personæ, quæ ad dominorum
utilitatem operis suis, vel pro certa mercede alimen-
tisque, vel pro solis alimentis promovendam obstric-
quotu-
tæ sunt. Ex qua definitione facile patet, 3) servitu-
plex ser-
tem prioris generis esse MERCENARIAM, 4) ejusque vitus?
fundamentum non aliud esse, quam locationem con-
ductionem; 5) posterioris OBNOXIAM, *) 6) ejusque
fundamentum esse dominium in ipsas personas ser-
rum justo titulo adquisitum.

Yy ij

*) Ut

Quid so-
cietas he-
rili, et
qua ejus
origo?